

**AHMED b. MUHAMMED
es-SÂĠÂNÎ**

(bk. SÂĠÂNÎ, Ahmed b. Muhammed).

**AHMED b. MUHAMMED
b. SEHL**

(bk. İBN ATA).

AHMED MUHAMMED ŞÂKİR

(أحمد محمد شاكير)

Ebû'l-Eşbâl Ahmed b. Muhammed
Şâkir b. Ahmed b. Abdilkâdir
(1892-1958)**İslâm kültür kaynaklarının
ilmi neşirlerini
gerçekleştirmek için yapmış
Mısırlı âlim ve muhaddis.**

Kahire'de doğdu. Soyu Hz. Hüseyin'e ulaşır. Babası Muhammed Şâkir Ezher Üniversitesi rektör vekilliği ve Sudan kâdilkudâtılığı yapmıştır. 1900 yılında babasıyla gittiği Sudan'da Gordon Külliyesi'ne devam etti. 1904'te İskenderiye'ye giderek tahsilini orada sürdürdü. Daha sonra Ezher Üniversitesi'ne girdi ve 1917'de mezun oldu. Dört ay gibi kısa bir süre hocalık yaptıktan sonra Zagazig kadılığına tayin edildi. Yüksek Şeriat Mahkemesi üyeliğinden emekli oluncaya kadar (1951) çeşitli yerlerde kadılık görevini yürüttü. 27 Zilkade 1377'de (14 Haziran 1958) Kahire'de vefat etti.

İskenderiye'deki fıkıh ve usûl-i fıkıh hocası Muhammed Ebû Dakîka ile tefsir, hadis, usûl-i fıkıh, Hanefî fıkıhı ve mantık derslerini okuduğu babası Muhammed Şâkir onun hayatında derin izler bırakmışlardır. Ebû Dakîka ona spor zevkini aşlamış, binicilik, atıcılık ve yüzmeyle meşgul olmasını sağlamıştır. 1909'dan itibaren babası onu hadise yöneltmiş ve kendisine başta Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i olmak üzere Müslim'in *eş-Şahîh*'ini, Tirmizî'nin *es-Sünen* ve *eş-Şemâ'il*'ini, Buhârî'nin *eş-Şahîh*'inin de bir kısmını okutmuştur.

Ezher'deki öğrencilik yıllarında orayı ziyarete gelen âlimlerle tanışmış ve onlardan da faydalanmıştır. Mağrib muhaddisi Abdullah b. İdrîs es-Senûsî, Muhammed b. Emîn eş-Şinkitî, Ahmed b. Şems eş-Şinkitî, Şâkir el-İrâkî, Tâhir el-Cezâirî, Reşid Rızâ ve daha birçok âlim hocaları arasında yer almaktadır. Onun

hadis ilminde müstakil görüşlere sahip bir kişi olarak yetişmesinde adı geçen âlimlerin büyük tesiri olmuştur. Küçük kardeşi Mahmud Muhammed Şâkir, onun, ilk asırlardaki ulemânın benimseydiği usule uygun olarak hadis ilmini tam anlamıyla öğrenmiş nâdir âlimlerden biri olduğunu, râvilerin tenkidî konusunda önceki ulemâya muhalif birtakım değerlendirme ve ictihatlarla sahip bulunduğunu ifade etmektedir. Juynboll da onu, "Ehl-i sünnet yolundan ayrılmayan bir müctehid olması yanında birçok yerde ecdadının reylerini reddedererek kendi şahsî değerlendirmelerini ortaya koymuş bir şahsiyet" olarak takdir etmektedir. Taklitçiliğe karşı oluşu, otuz yılı aşan kadılık hayatında da tesirini göstermiş, şer'î konularda hiçbir mezhebe bağlı kalmadan kendi rey ve ictihadiyla kararlar vermiştir. Kararlarında, gençlik yıllarından vefatına kadar esas meşgalesi olan sünnet konusundaki engin bilgi ve araştırmaları başlıca dayanağı olmuştur. Gerçeği her şeyin üstünde tutması, onu önceki görüşlerinden vazgeçtiğini ilân edecek bir seviyeye sahip kılmıştır. Meselâ, Ezher Rektörü Mustafa el-Merâġî'nin, kamerî ayların başlangıcını tesbit ederken hilâlin çıplak gözle görülmesine imkân bulunmadığı hallerde rü'yetin yerini hesabın alması lâzım geldiği görüşüne babası ile birlikte karşı çıkmışken, bir süre sonra delillerin Merâġî'yi desteklediğini tesbit etmiş, bunun üzerine daha babasının sağlığında bir risâle yazarak Merâġî'nin haklı olduğunu itiraf etmiş ve ay başlangıcının mutlaka hesapla tayin edilmesi gerektiği kanaatine vardığını açıklamıştır. Matbu ve yazma pek çok eser ihtiva eden meşhur kütüphanesindeki henüz ilmi usullere göre tas-

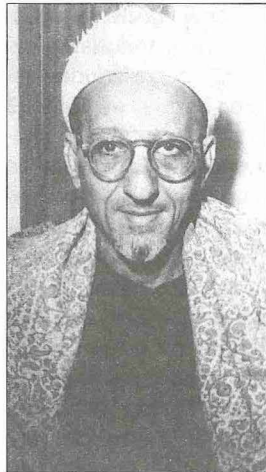
nif edilmemiş kitaplardan yaptığı nakiller, onun çok kuvvetli bir hâfizaya sahip olduğunu göstermektedir.

Eserleri. Ahmed Muhammed Şâkir'in telif eserleri de bulunmakla birlikte onun en önemli çalışmaları ilmî neşirini yaptığı kitaplardır. Çünkü bunların bir kısmı herhangi bir neşirden çok şerh mahiyetindedir. Kendi yazdığı eserler şunlardır: 1. *Nizâmü't-talâk fi'l-İslâm* (Kahire). Herhangi bir mezhebe bağlı kalmadan, sırf âyet ve hadislerle dayanarak yazdığı bu eser boşanmaya dair olup neşredildiği zaman büyük yankılar uyandırmıştır. Hatta M. Zâhid Kevserî, *el-İşfâk fi aḥkâmi't-talâk* adlı bir risâle ile bu kitaba reddiye yazmıştır. 2. *Kelimetü'l-ḥaḳ* (Kahire 1407). Yazı kurulu başkanlığını yaptığı *el-Hedyün-Nebevî* dergisinde yayımlanan bazı yazıları ölümden sonra bu başlık altında toplanıp yayımlanmıştır.

İlmî neşirlerini yaptığı başlıca eserler şunlardır:

Hadis. 1. *el-Müsned* (Ahmed b. Hanbel). Vefatına kadar üzerinde çalıştığı ve beşte ikisini on beş cilt halinde neşrettiği (Kahire 1369-1378/1949-1958) bu kitap onun en önemli eseri kabul edilmektedir. 40.000'e yakın hadis ihtiva eden *el-Müsned*'in 8100 kadar hadisi onun tarafından değerlendirilmiştir. Eserin 16. cildindeki 680 hadisin bir kısmını neşre hazırladıktan sonra vefat etmiş, bu cildin geri kalan hadislerini Dr. el-Hüseyinî Abdülmeccid Hâşim tahkik etmiştir. I. cilde yazdığı "Ṭalâ'ü'l-kitâb" başlıklı mukaddime, *el-Müsned* hakkında değerli bilgiler ihtiva etmektedir. Eserdeki hadisleri numaralamış, sağlamlık derecesini belirtmiş, kimliği iyi bilinmeyen râvilerin tam adlarını yazarak onları tanıtmış, isnadı zayıf hadisleri takviye edecek başka rivayetler varsa bunları kaydetmiştir. 2. *el-Câmi' u's-şahîḥ* (Tirmizî). Tamamlayamadığı çalışmalarından biri olan bu eserin iki cildini doksan altı sayfalık bir mukaddime ve geniş dipnotlarıyla neşretmiştir (Kahire 1357-1359/1938-1940). 3. *Me'âlimü's-sünen* (Hattâbî). Bu eseri Muhammed Hâmid el-Fakkî ile birlikte neşretmiştir (Kahire 1948). 4. *İḥtişâru'ulûmi'l-ḥadiş*. İbn Kesîr'e ait olan bu usûl-i hadis kitabını şerhederek *el-Bâ' iṣṣü'l-ḥaṣiṣ ilâ ma'rifeti'ulûmi'l-ḥadiş* adıyla neşretmiştir (Kahire 1355).

Tefsir. 1. *Câmi' u'l-beyân* (Taberî). Kardeşi Mahmud Muhammed Şâkir'le bir-

Ahmed
Muhammed
Şâkir

likte, eserin İbrâhim süresinin 27. âyetine kadar olan kısmını on altı cilt halinde neşretmişlerdir (Kahire 1955-1960). Bu çok önemli neşirde onun görevi, kardeşinin çalışmalarını kontrol ve hadisleri tahric etmektir. 2. *Tefsîrül-Kur'ânî'l-âzîm* (İbn Kesîr). Bu kitabı *Umdetü't-tefsîr* adıyla ihtisar etmiş, on cüz halinde yayımlamayı düşündüğü halde ancak beş cüzü basılabilmıştır (Kahire 1956-1957). Eserdeki hadislerin senedlerini zikretmemiş, zayıf ve İsrâilliyat* a dair olan rivayetlerle mükerrer rivayetleri, ayrıca fıkıh ve kelâma dair bazı teferuatı terketmiştir.

Fıkıh. 1. *er-Risâle* (Şâfiî). Doksan iki sayfalık bir mukaddime ve değerli dipnotlarıyla neşrettiği bu eser onun önemli çalışmalarından biridir (Kahire 1938). 2. *Cimâ'u'l-İlm* (Şâfiî, Kahire 1940). 3. *el-Muḥallâ* (İbn Hazm). Bu kitabı Muhammed Hâmid el-Fakkî ile birlikte neşretmiştir. 4. *Kitâbü'l-Ḥarâc* (Yahyâ b. Âdem, Kahire 1347).

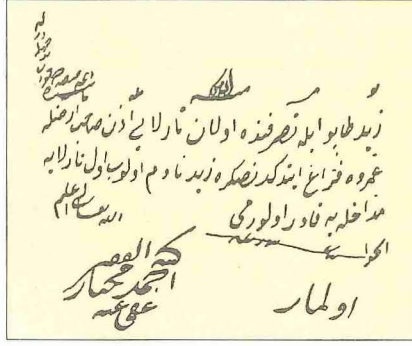
Edebiyat. 1. *eş-Şi'r ve ş-şu'arâ* (İbn Kuteybe, Kahire 1364-1366). 2. *el-Mu'arreb* (Ebû Mansur el-Cevâlikî, Kahire 1942). 3. *el-Mufaḍḍaliyyât* (Mufaddal ed-Dabbî, Kahire 1952). 4. *el-Aşma'ıyyât* (Asmaî, Kahire 1955). Son iki eseri dayısının oğlu Abdüsselâm Muhammed Hârûn ile birlikte neşretmiştir. Bu edebî eserleri harekeledikten başka metinden daha çok dipnot koymak suretiyle bütün müşkülleri halletmeye, müellifin temas etmediği, noksan veya müphem bıraktığı noktaları aydınlatmaya çalışmıştır. Onun ilmî neşirini yaptığı bütün eserlerin ortak bir özelliği de, çoğu kendi tarafından icat edilen çeşitli fihristlerle zenginleştirilmiş olmasıdır. İlmî neşirini yaptığı eserlerin tamamı yirmi dörde ulaşmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmud Muhammed Şâkir, *Kelimetü'l-hak* [Ahmed Muhammed Şâkir], Kahire 1407, Mukaddime (Ahmed Muhammed Şâkir: İmâmü'l-muḥaddişin); Âdil nüveyhiz, *Mu'cemü'l-mufes-sirîn*, Beyrut 1403/1983, I, 78; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 253; Mahmud Muhammed et-Tanâhî, *Medḥal ilâ târihi neşri't-turâsi'l-'Arabî*, Kahire 1405/1984; Selâhaddin el-Müneccid, "Umdetü't-tefsîr", *Mecelletü Ma'hedî'l-maḥ-tûḫâti'l-'Arabîyye*, IV/1, Kahire 1377/1958, s. 166; H. A. Juynboll, "Aḥmad Muḥammad Şâkir (1892-1958) and his edition of Ibn Ḥanbal's Musnad", *Isl*, XLIX (1972), s. 221-247; Receb el-Beyyûmî, *en-Nehdatü'l-İslâmiyye ft siyeri a'lâmihe'l-mu'âşirîn*, Kahire 1405/1984, IV, s. 115-140.

MUHAMMED ET-TANÂHÎ

Ahmed Muhtar Beyefendi'nin bir fetvası
(İlmîyye Salnâmesi, s. 603)

AHMED MUHTAR BEYEFENDİ, Molla Bey

(1807-1882)

Osmanlı şeyhülislâmı.

10 Ağustos 1807'de İstanbul'da doğdu. Ulemâdan Mahmud Bey'in oğlu, eski sadrazamlardan Koca Yüsun Paşa'nın torunudur. Hâfız Ahmed Efendi'nin derslerine devam ederek icâzet aldı. Ayrıca Evliya Hoca ile Arab Hoca'dan tefsir, hadis, Hızır Ağazâde Said Bey'den de Farsça okudu. 1826'da Dîvân-ı Hümâyün Kalemî'ne girdi, 1846'da ruûs* imtihanını kazandı. 1848-1855 yılları arasında *Takvîm-i Vekâyi'* gazetesinde musahih olarak çalıştı. 1855'te Selânik kadısı oldu; 1856'da Haremeyn, 1861'de İstanbul, 1868'de Anadolu kazaskerliği pâyelerini aldı. Aynı yıl Meclis-i Tedkîkat âzalığına tayin edildi, ancak bir süre sonra ayrıldı. Mâzül olduğu yıllarda Karabiga, Bayramiç, Gördes gibi yerler kendisine arpalık* olarak verildi. 17 Eylül 1871'de Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın gayreti ile şeyhülislâm oldu. 8 Aralık 1871'de Ahmed Kemal Paşa'nın Maarif Nezâreti'ne geçmesi üzerine, Evkâf-ı Hümâyün nazırlığı, Ahmed Muhtar Beyefendi'ye ikinci görev olarak verildi. Ahmed Nedim Paşa'nın azlından kısa bir süre sonra şeyhülislâmlıktan ayrıldı (5 Kasım 1872). II. Abdülhamid'in saltanatının ilk yıllarında kabinede bazı değişiklikler yapılırken bu arada şeyhülislâmlık da 18 Nisan 1878'de ikinci defa Ahmed Muhtar Beyefendi'ye verildi. Sekiz ay kadar kaldığı bu görevden 4 Aralık 1878'de ayrıldı.

Hoş sohbeti, şiire ve edebiyata karşı ilgisi ile tanınan Ahmed Muhtar Beyefendi

fendi 22 Aralık 1882'de öldü; Üsküdar'da İnâdiye Tekkesi hazîresine defnedildi. Murassa' Osmanî ve Birinci Mecîdî nişanlarına sahipti. Paşa torunu olduğu için "beyefendi" sıfatıyla anılmıştır. Şeyhülislâmlık makamında bulunduğu süre, toplam olarak bir yıl dokuz ay kadardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İlmîyye Salnâmesi, s. 602-603; *Evkâf-ı Hümâyün Nezâretinin Tariḥçe-i Teşkilâtı ve Nüz-zârın Terâcim-i Ahvâli*, İstanbul 1335, s. 154; Abdurrahman Şeref, *Târih Musâhabeleri*, İstanbul 1340, s. 225; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, V, 760; İhsan Süreyya Sırma, *L'Institution et les biographies des Şayḫ al-Islam sous le règne du sultan Abdulhamid II. (1876-1909)*, Strasbourg 1973, s. 80-88.

MEHMET İPŞİRLİ

AHMED MUHTAR EFENDİ, Giritli

(1848-1910)

Tasavvufî mahiyetteki telif ve tercüme eserleriyle tanınan son devir

Osmanlı edibi ve devlet adamı.

Giritli Ahmed Muhtar Efendi veya sadece Muhtar Efendi olarak da bilinir. Girit'in Hanya şehrinde doğdu. Girit muhasebecisi Mustafa Kutbî Efendi'nin oğludur. Tahsilini Girit'te tamamladıktan sonra Girit ve Yanya'da bazı küçük memuriyetlerde bulundu; daha sonra istifa ederek İstanbul'a geldi. Mektûbî-i Seraskerî Odası mümeyyizliği, Erkân-ı Harbiye başkâtipliği, surre* emniyeti, Makam-ı Seraskerî Dairesi reisliği gibi üst kademe yöneticilikleri yaptı. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Harem-i Şerif-i Nebevî meşihatına tayin edilerek Hicaz'a gitti. Burada iki yıl görev yaptıktan sonra hastalanarak İstanbul'a döndü. 13 Eylül 1910'da vefat etti ve Fındıklı'da bulunan evinin yakınındaki Molla Gürânî Camii hazîresine defnedildi. Daha sonra, caminin yıkılması üzerine kabri Merkezefendi Mezarlığı'na nakledildi.

Giritli
Ahmed
Muhtar
Efendi